

הרב הראשי הרב מרדכי מלכא שליט"א נשיא וראש מוסדות "אור המלך"

מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי, ודרכי המלך על המועדים ועוד
רשת מעונות, ורשת גנים, ת"ת מאור ישראל, ת"ת פרי תואר, ובית יעקב פרי תואר, וסניף סימנר בית יעקב
החדש, ישיבה קטנה ארחות יהודה, ביהמ"ד גבוה לרבנים ודיינים "לקח טוב" קופת "מפעל החסד" אלעד
Chief Rabbi of Elad MORDECHAI MALKA, Israel Founder & President Institutions "or Hamelech"

עיר התורה שקרובה אליך

המלך

פרשת דברים

תורת

כבוד הבריות:

דברים פרק א (א) אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן, במדבר, בערבה, מול סוף, בין פארן, ובין תפל ולבן, וזו צרת, ודי זהב:

ופרש"י דברים פרק א (א) אלה הדברים לפי שהן דברי תוכחות ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן, לפיכך סתם את הדברים והזכירם ברמז מפני כבודן של ישראל: ורמז להם על שבעה חטאים: (א) פגם הביטחון. (ב) ע"ז פעור הפקרות תאוה. (ג) פגם באמונה ומסירות נפש. (ד) לה"ר. (ה) הכרת הטוב. (ו) מחלוקת. (ז) עגל זהב כמתבאר מדברי התרגום ורש"י, ולמרות זאת הכל ברמז מפני כבודן.

רמז לשבעה חטאים:

ונבאר את הרמזים כפי שעולה מהתרגומים כדלקמן. בעבר הירדן: מבואר בתרגום יונתן בן עוזיאל וכן באונקלוס שהכונה למקום התוכחה ולא מרמז כלום. **א' במדבר:** מבאר בתרגום יונתן בן עוזיאל שבא לרמז שאחרי קבלת התורה התלוננו מי יתן מותנו וכו' ונתן להם מן. **ב' בערבה:** מבאר בתרגום יונתן בן עוזיאל ההכונה לחטא ע"ז פעור עם בנות מדן. ואונקלוס כתב הגריזו בערבה. **ג' מול סוף:** כשראו המצריים התלוננו מי יתן מותנו. **ד' בין פארן:** מבאר בתרגום יונתן בן עוזיאל על חטא המרגלים. ואונקלוס מבאר שהתלוננו על המן. **ה' ובן תופל ולבן:** מבאר בתרגום יונתן בן עוזיאל מרמז על התלונות על משה על המן שנמאס קצה נפשנו בלחם הקלוקל, ובשר. **ו' וחצירות:** מבאר בתרגום יונתן בן עוזיאל על מחלוקת קרח וי"א לה"ר של מרים, ואונקלוס ביאר שהתלוננו על בשר. **ז' ודי זהב:** מבאר בתרגום יונתן בן עוזיאל וכן האונקלוס לרמז על עגל זהב.

חושש לכבודן של ישראל:

מכאן אנו למדים כיצד צריך להוכיח את חברו, שהרי משה רבנו אמר ברמזו ללמדנו למרות כל חטאי עם ישראל משה נזהר בכבודן שלא יתביישו ומוכיחן ברמז בלבד שרק הם יבינו והכל בכדי לחוס על כבוד חברו, כי הגם שיש מצוה להוכיח את חברו אך צריך להיות זהיר שלא תהיה מצוה הבאה בעבירה. והקשו המפרשים הרי לכאורה היות ולא יודעים את לשון הקודש מה החשש? ותירץ זוהי כונת הפסוק לתרץ הואיל משה באר את התורה היינו בשבעים לשון וממילא יוכלו לדעת ולהבין התוכחה, לכן הוצרך דוקא ברמז.

הטעם שהוכיחן סמוך למיתתו:

עוד אנו למדים על עניין התוכחה, פרש"י דברים פרק א (ג) ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדש באחד לחדש - מלמד שלא הוכיחן אלא סמוך למיתתו. ממי למד, מיעקב שלא הוכיח את בניו אלא סמוך למיתתו. אמר, ראובן בני, אני אומר לך מפני מה לא הוכחתיד כל השנים הללו, כדי שלא תניחני ותלך ותדבק בעשו אחי. וכו'. ומקורו בספרי דברים פרשת דברים פיסקא ב וז"ל דבר אחר ויהי בארבעים שנה, מלמד שלא הוכיחם אלא סמוך למיתתו ממי למד מיעקב שלא הוכיח את בניו אלא סמוך למיתתו שנאמר [בראש' מט א] ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים, [שם בראשית מט ג] ראובן בכורי, וכי אין אנו יודעים שראובן בכור אלא מלמד שאמר לו ראובן בני אומר לך מפני מה לא הוכחתיד כל השנים הללו כדי שלא תניחני ותלך ותדבק בעשו אחי, ומפני ארבעה דברים אין מוכיחים את האדם אלא סמוך למיתתו, א: כדי שלא יהא מוכיחו וחוזר ומוכיחו, ב: שלא יהא חברו רואהו ומתבייש ממנו, ג: ושלא יהא בלבו עליו, ד: וכדי שיפרשו ממנו בשלום שהתוכחה מביאה לידי שלום ע"כ. וכן בקצת שינוי במדרש תנאים לדברים פרק א פסוק ג. וכתב החת"ס בתורת משה דהיות וטבע האדם כאשר מוכיחין אותו מצטדק ומתירץ (כמאמר הכתוב בתהילים ותרא גנב ותירץ עימו"ו כרמז אפילו אם רואים גנב יש לו תירץ למה גונב), ולכן נתנו חז"ל עצה להוכיח סמוך למיתתו כדי שלא יהיה באפשרותו להצטדק ולא יצטרך לחזור ולהוכיחו. ומטעם זה נראה דכדי להוכיח אם הוא מוכן לא להצטדק וישמע בשתיקה שפיר אפשר להוכיחו. הראת לדעת עד כמה חייב המוכיח לשקול בפלס את דבריו לפני שהוא מוכיח ולהתבונן מהי הדרך הטובה להוכיח בכדי שלא לפגוע ושהתוכחה תועיל ותרבה שלום ולא ההפך.

התוכחה צריכה להיות כאשר הוא רגוע:

עוד אנו למדים בעניין התוכחה, כתב במעניה של תורה על הפסוק "אחרי הכותו את סיחון" מדוע רק אח"כ הוכיח את בני"י? ותירץ בשם חידושי הרי"ם דכל זמן שקיימים אותם עמים חזקים עדיין אין להם ביטחון

הרב הראשי הרב מרדכי מלכא שליט"א נשיא וראש מוסדות "אור המלך"

מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי, ודרכי המלך על המועדים ועוד
רשת מעונות, ורשת גנים, ת"ת מאור ישראל, ת"ת פרי תואר, ובית יעקב פרי תואר, וסניף סימנר בית יעקב
החדש, ישיבה קטנה ארצות יהודה, ביהמ"ד גבוה לרבנים ודיינים "לקח טוב" קופת "מפעל החסד" אלעד
Chief Rabbi of Elad MORDECHAI MALKA, Israel Founder & President Institutions "or Hamelech"

עיר התורה שקרובה אליך

שיכנסו לארץ ישראל, ולכן כאשר יוכיח אותם לא יתייחסו אליו מתוך שבלאו הכי לא בטוחים בעצמם שיכנסו לארץ, אולם לאחר מכן שכבר הרגו אותם שייך להוכיח ותתקבל התוכחה.

להוכיח חבירו בלי לפגוע בכבודו:

ובבא"ח הקשה מדוע כתוב "כל" ישראל? ותיירץ בהקדם **המהר"ם שיף** מה ביאור הפסוק הוכח תוכיח את עמיתך **ולא תשא עליו חטא**, וכתב לבאר שהכוונה ללמד את המוכיח בכדי שהמוכיח לא יגרום לבייש החוטא, יוכיח את עמיתו באותו ענין שהחוטא נכשל והוא ישמע כדרך אגב ויתקן עצמו ולא יתבייש. ולכן משה הוכיח את כל בניי כדי שהחוטאים לא יתביישו אלא ישמעו בדרך אגב.

הסבר מדוע בהמשך משה האריך בתוכחה:

וראיתי ב"מעינה של תורה" שהקשה בשם האמרי אלימלך הרי כתב רש"י על הפסוק אלה הדברים לפי שהן תוכחות אמרן ברמז מפני כבודן, וקשה הרי אח"כ בהמשך האריך בתוכחה? **ותירץ** דבתחילה התחיל ברמז כיון שהרוצה להוכיח אסור להלבין פני חבירו, והיות וראה שהתעוררו לחזור בתשובה האריך לפרט כיון שהחוזר בתשובה נהפכים לו הזדונות לזכויות לכן האריך להרבות בזכיות. והוסיף שם **בשם קדושת הלוי** לבאר דברי המדרש ולקחתם לכם ביום הראשון ראשון לחשבון עוונות, וביאר מפני דאחרי ימים נוראים יתכן וחזרו בתשובה מחמת יראה, אך לאחר שמיגיעים החגים ורצים לקיום מצוות מתברר שכל מעשיהם מתוך אהבה.

ועניין זה מצינו בכמה מקומות עד כמה התורה חסה על כבוד הבריות:

במחלקות קורח

א) כאשר מצינו במחלקות קרח כתוב פרשת קרח פרק יז פסוק (א) וַיִּדְבֹּר יִקְנֹק אֶלְמִשָּׁה לְאִמֶּר: (ב) אֶל־אֶלְעָזָר בֶּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן וְיָרֵם אֶת־הַמַּחֲתָת מִבֶּן הַשָּׂרְפָה וְאֶת־הָאֵשׁ זָרְהֶלְלָהּ כִּי קִדְּשׁוּ: **וכתב האור החיים במדבר פרק יז פסוק (ב)** אמור אל אלעזר. בביאורו השני וז"ל טעם אלעזר וכו' **או לצד שעל ידי אהרן נעשה המשפט ומתו מקריבי המחנות לא רצה ה' שיעשה על ידו הרמת המחנות**: והכונה בזה אמור אל אלעזר להוציא המחנות ולא לאהרון כדי לא לצער את עדת קרח שהוא נבחר, הרי אפי' רשעים אין גורמים לבזיונם יותר ממה שמגיע, וק"ו אדם לחבירו.

באתון של בלעם:

ב) כמו כן מצינו בבלעם כתוב בפרשת בלק פרק כב פסוק (לג) וַתִּרְאֶנִּי הָאֲתֹנֹן וַתֵּט לִפְנֵי זֶה שְׁלֹשׁ רִגְלִים אוֹלִי נִטְתָּה מִפְּנֵי כִּי עָתָה גַם־אֶתְּכָה הָרְגָתִי וְאוֹתָהּ הִחַיִּיתִי: אמרו חז"ל אחרי שהאתון דיברה עם בלעם מתה, כדי לא לבייש בלעם שזו האתון שהוכיחה אותו, והיינו אפילו רשע כבלעם דואגת התורה שלא יתבייש. **ופרש"י** ואותה החייתי, ועתה מפני שדברה והוכיחתך ולא יכולת לעמוד בתוכחתה, כמו שכתוב (פסוק ל) ויאמר לא. על כן הרגתיה, שלא יאמרו זו היא שסלקה את בלעם בתוכחתה ולא יכול להשיב, שחש המקום על כבוד הבריות, וכן (ויקרא כ, טו-טז) ואת הבהמה תהרגו, וכן (שם) והרגת את האשה ואת הבהמה: **וכן הוא במדרש אגדה במדבר פרק כב סימן לג** [לג] כי עתה גם אותכה הרגתי [ואותה החייתי]: אינו אומר הנחתי, אלא החייתי, מכאן שהרגה המלאך, לפי שבאה אל המלאך עם בלעם לדון, והרגה המלאך, ומה בכבוד הרשעים חשש, כדי שלא יאמרו בני אדם, זו שהוכיחה לבלעם הנביא והשתיקתו, על אחת כמה וכמה שהקב"ה חושש בכבודם של צדיקים, הדא הוא דכתיב ואת הבהמה תהרגו:

בצער רבי יהושע:

ג) **וכן במסכת ברכות דף כז ע"ב** במעשה דר"ג עם ר' יהושע שהעמידו וציערו והורידו את ר"ג ולא רצו להעמיד את ר' יהושע כדי לא לצער את ר"ג, כמה דואגים לכבוד הבריות.

בבזיון בר קמצא:

ד) **וכן מבואר במסכת גיטין דף נז ע"א** ממעשה של קמצא דנחרב ביהמ"ק בגלל שביישו אותו, הוי אומר אפילו כבוד אדם בזוי הקב"ה תובע.

מעשה עם הרב מבריסק בזירות כבוד חברו:

ומעשה שהיה עם הר' מבריסק שרצו לתקן פירצה עם שוחטים בחוץ וזימנו אסיפה ונכנס אחד מאותם שוחטים ולא רצו להתחיל האסיפה וניסו בני אדם להוציאו ולא רצה אלא א"כ הרב יוציאו וביקשו מהרב שיאמר לו לצאת ושתק ולא הסכים לומר דבר, ולבסוף הצליחו להוציאו באיזו דרך, ואמר להם הר' מבריסק הרי אנחנו לומדים ממעשה של בר קמצא בגלל בזיונו הסתייע משמים לגרום לחורבן המקדש ובודאי לא היינו מצליחים אם הייתי גורם לבזיונו.

הרב הראשי הרב מרדכי מלכא שליט"א נשיא וראש מוסדות "אור המלך"

מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי, ודרכי המלך על המועדים ועוד
רשת מעונות, ורשת גנים, ת"ת מאור ישראל, ת"ת פרי תואר, ובית יעקב פרי תואר, וסניף סימנר בית יעקב
החדש, ישיבה קטנה ארחות יהודה, ביהמ"ד גבוה לרבנים ודיינים "לקח טוב" קופת "מפעל החסד" אלעד
Chief Rabbi of Elad MORDECHAI MALKA, Israel Founder & President Institutions "or Hamelech"

עיר התורה שקרובה אליך

מעשה כיצד נזהר בפגיעת הזולת:

ובספר אוצרות התורה הביא מעשה שכתוב בספר מעילו של שמואל מסופר על קפידתו של רבי שמואל אהרן יודלביץ זצ"ל שלא יפגע מאן דהו מדרשותיו. כאשר הרב דבתי הורדנא נפטר באו הגבאים והמתפללים וביקשוהו שיאמר לפניהם דברי כיבושין לפני כל נדרי היתה זו הזדמנות פז שאין דוגמתה דבר בעתו מה טוב הן בהרהור תשובה אחד בערב היום הקדוש יכול האדם לקנות את עולמו להחתם לחיים ולזכות בדין וכאן לפניו מנין שלם המבקשים לשמוע ורוצים לקבל איזו זכות הרבים נפלא וכל המזכה את הרבים זכות הרבים תלויה בו והרי זו זכות עצומה גם עבורו ליום הדין. **ורבי שמואל** אהרן סירב למרות הבקשות וההפצרות הרבות ואף לא נימק את הסירוב ופשיטא שכן בבית הכנסת לא שח אלא בתורה ותפילה אך לאחר התפילה כשהלך לביתו נשאל לסיבת סירובו הן יכול היה לעורר את הקהל לדמעות ולתשובה שלימה. **נענה ואמר** ידעתי בני ידעתי ודווקא משום כך מאנתי יכול הייתי לעורר לבכי והיה שם בכי אחד אותו לא רציתי מבינים אתם בכל שנה היה הרב דורש ומעורר לתשובה, השנה נפטר אך הרבנית אלמנתו מתפללת בעזרת נשים וכשתשמע שמישהו אחר דורש במקומו ודאי תזכור בדרשתו ותזכור את העדרותו ומקור דמעותיה יפתח, שאלו ומשום כך כדאי לוותר על זיכוי הרבים ביום הדין. **וענה** לא רק על כך אלא על הרבה יותר כלום יש זיכוי הרבים גדול יותר מהוצאת בני ישראל ממצרים חילוץם משעבוד קשה ומר והוצאתם ממ"ט שערי טומאה והקב"ה בכבודו ובעצמו כיבד בכך את משה רבינו בזיכוי הרבים שאין דוגמתו ומשה רבינו סירב שמא הדבר יפגע ברגשותיו של אהרן אחיו הגדול כי אין המטרה מקדשת את האמצעים ומצוה אינה יכולה לבוא בעבירה.

דברי חכמים בנחת נשמעים:

מסופר על מגיד אחד שנזדמן לראדין ושמע את החפץ חיים בשוחחו לפני בני הישיבה בנושא של מצות תוכחה והח"ח ציין בתוך דבריו אשר מי שחננו ה' בלשון מדברת צחות ובכשרון להשמיע דבריו לפני הציבור חובה עליו לנצל סגולות אלו ולהוכיח את העם על מעלליהם הלא טובים, בסימו את דבריו פנה אליו המגיד הזה באומרו רבי היום באתי מעיר פלונית ובבואי שמה לפני כמה ימים נודע לי שבעיר נמצאים פורצי גדרי הצניעות והטהרה ומחללי שבת בפרהסיא, בשבת עליתי בבית הכנסת על הבימה ונשאתי דרשה נלהבת שהכילה דברי תוכחה על הפרצות האלו, והנה טרם סימתי דברי נשמע שאון והמולה בין הנוכחים וכמעט שהורידוני בכח מן הבימה ונאלצתי להפסיק את דברי באמצע. **שאלו הח"ח** כיצד השמעת את דרשתך השיב המגיד מה שייך איך האם יכולתי לעבור בדממה על ההפקרות הנוראה ברור שזעקתי מנהמת לבי והרימותי קולי בתוכחה במוסר ואזהרה. **השיב הח"ח** היום בבוקר בזמן שהנחת תפילין האם גם כן הרמת קול זעקתו, אלא כשם שאין צורך להרעיש בזמן קיום מצות וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך ג"כ מצות הוכיח תוכיח אינה צריכה להיעשות בקולי קולות אלא דברי חכמים בנחת נשמעים.

הוכיחן על חוסר האחדות:

יסוד הדברים הוא כדי להרבות אהבה ואחוה בין כלל ישראל ובפרט בימים אלו אשר נחרב הבית עבור שנאת חנם ותיקונו ובנינו יהיה ע"י אהבת חנם, וכאשר אנו מוציאים בפרשה שאמר משה רבינו לא אוכל שאת אתכם ד' אלוקיכם הרבה אתכם והנכם היום ככוכבי השמים. **והביא במעינה של תורה (ע' טז) בשם אפיקי יהודה** להקשות מדוע פעם מצינו שנדמו לכוכבים ופעם לחול ים? וכתב דכאשר בני"י מאוחדים הרי הם כחול הים אשר הגרגרים סמוכים אחד לחבירו. לעומת זה כשאננם מאוחדים הרי הם ככוכבים אשר כל אחד בולט לבדו, ולכן כאן שאינם מאוחדים טוען משה איך אוכל לשאת אתכם כאשר אתם ככוכבים. והוסיף שזהו באור הפסוק בדברים כח פסוק סב ונשאתם מעט תחת אשר הייתם ככוכבי השמים לרוב, והקשה מה הצורך לומר ככוכבי השמים אשר הוא מיותר? ולהנ"ל שפיר שכוונת הפסוק בגלל שהיה חוסר אהבה ואחדות נהיו מעט.

מוסר השכל:

העולה מדברנו עד כמה חייב כל אדם להיות נזהר בכבוד חברו ואפילו בני ביתו שצריך לדעת לא להרבות בתוכחה כי אין משיגים את המטרה ואף לשקול היטב כיצד ומתי להוכיח ובראש מיינו של המוכיח להיות נזהר בכבודו ואפילו ח"ו רשע גמור כקורח ועדתו או בלעם וק"ו לכל אדם שצריך יותר להיות זהיר כי אין המטרה מקדשת את האמצעים, ועי"ז נרבה אהבה ואחוה שלום ורעות בפרט בימים האלה אשר אנו אבלים על חורבן בית המקדש שנחרב בעון שנאת חנם ויבנה במהרה בימנו בעבור אהבת חנם ואמן.

בידידות ואהבה

מרדכי מלכא

Handwritten signature of Rabbi Mordechai Malka.